

РОЗДІЛ 6

НАПРЯМИ ТА ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В УКРАЇНІ

*(Параниця Сергій Павлович, кандидат юридичних наук, доцент,
Державний податковий університет)*

Відсутність чіткого визначення правоохоронної діяльності обумовлює ряд проблем, однією з яких є некоординованість (неузгодженість) цієї діяльності, що має як зовнішній, так і внутрішній характер. Про її недосконалість неодноразово наголошувалось у загальнодержавних і відомчих нормативно-правових актах [1; 5].

Реформування правової системи України, спрямоване на демократичні перетворення та розвиток громадянського суспільства, не може досягти очікуваних результатів без проведення якісних змін у секторі діяльності правоохоронних органів, які реалізують завдання у сфері безпеки, зокрема щодо профілактики та боротьби зі злочинністю в Україні [1].

Що стосується поняття правоохоронної діяльності, то, незважаючи на те, що в чинному законодавстві, правничій та публіцистичній літературі воно застосовується досить широко, серед науковців триває активна дискусія, висловлюються різні думки про мету, завдання та функції, про те, які органи потрібно вважати правоохоронними тощо [1].

Правоохоронні органи символізують присутність держави в нашому повсякденному житті, її здатність втрутитися і захистити, коли такий захист потрібен. Вони можуть бути також символом цілісності суспільства і його відданості цінностям честі, обов'язку, уособлюють монополію держави на застосування примусу, що зі свого боку є необхідною умовою забезпечення ефективної дії права, а також покликані стримувати суспільство від вчинення злочинів, аморальних дій, злих намірів, змов та інших протиправних дій [1, с. 12].

Верховною Радою України 7 лютого 2019 р. був ухвалений Закон України «Про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору» [5]. Внесення відповідних змін до Конституції України сприятиме

реалізації європейського та євроатлантичного вибору через розширення й поглиблення співробітництва України з ЄС та Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) аж до набуття повноправного членства в них, зміцненню національної безпеки та оборони нашої держави, а також матиме наслідком надійні гарантії її суверенітету й територіальної цілісності [2].

Національна безпека є багатоплановим явищем, яке потрібно розглядати:

– у просторі: як аспект міжнародної безпеки, що належить до безпеки в межах певної держави (її державних кордонів);

– стосовно національних інтересів населення певної держави: як ступінь захищеності життєво важливих інтересів особистості та суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз;

– стосовно військових загроз: як ситуація, коли країні не загрожує небезпека війни або інших посягань на її суверенний розвиток;

– стосовно суверенітету держави: як стан, за якого забезпечується цілісність держави та її здатність бути незалежним суб'єктом міжнародних відносин [3, с. 75].

Загалом у сучасній науці прийнято вважати категорію «національна безпека» як таку, що з'явилася в політичному та юридичному лексиконі порівняно недавно завдяки політичній заяві президента США Теодора Рузвельта Конгресу США (1904 р.). Щодо безпосередньо нормативного закріплення вказаного поняття, то воно відбулося 1947 року із прийняттям закону США «Про національну безпеку» (англ. *The National Security Act*) [4].

З одного боку, деякі права людини можуть бути обмеженими для захисту національної безпеки, а з іншого – національна безпека спрямована на якісну охорону та захист прав і свобод людини й громадянина. Варто наголосити, що права і свободи людини є одними з найважливіших об'єктів національної безпеки України [5].

Одним із важливих напрямів реалізації правоохоронної функції держави є забезпечення безпеки людини, суспільства і держави загалом, через досягнення стану правової захищеності життєво важливих публічних і приватних інтересів [5].

Водночас у цьому разі потрібно враховувати щонайменше дві істотні обставини. По-перше, варто звернути увагу на певну моральну застарілість зазначеного законодавчого бачення функціональних

напрямів правоохоронної діяльності, що не враховують ані процесу трансформації системи суспільних відносин, ані наступних законодавчих змін, прийняття Конституції України, судової та адміністративної реформ, а також реформування правоохоронної системи України, що безперечно актуалізує оновлення напрямів правоохоронної діяльності [5].

Певною мірою правоохоронна діяльність може бути поділена на напрями й залежно від об'єктів її впливу, а саме – це охорона засад конституційного ладу, зокрема прав, свобод і законних інтересів особи; а також забезпечення законності й правопорядку. Проте вбачається, що такий поділ можливий лише суто на теоретичному рівні, адже практичне здійснення правоохорони зазвичай у цьому розумінні має комплексний характер. Зокрема, охорона прав громадян тісно пов'язана із забезпеченням правопорядку, оскільки вона можлива тільки з дотриманням останнього, а забезпечення правопорядку передбачає охорону й захист прав особи від правопорушень [5–6].

У найбільш загальному вигляді правоохоронна діяльність, на думку Ю. І. Римаренка та Я. Ю. Кондратьєва, за своєю структурою поділяється на попередження виникнення умов та причин суспільно небезпечних явищ; припинення процесу їх розвитку; ліквідацію негативних наслідків [6, с. 110]. Однак викладене не стільки диференціює правоохоронну діяльність за стадіями як своєрідний юридичний процес, а скоріше відображає лише рівні державного реагування на існуючі або реальні загрози правовідносинам, кожному з яких відповідає одразу кілька етапів правоохоронної діяльності.

У цьому контексті потрібно навести позицію П. В. Онопенка, який пропонує поділяти забезпечення правопорядку на такі основні напрями правоохоронної діяльності: попередження правопорушень; виявлення правопорушень; припинення правопорушень; розкриття правопорушень; розслідування правопорушень; притягнення до юридичної відповідальності правопорушників; перевиховання правопорушників [7, с. 10]. Оскільки зазначене загалом відображає основні етапи реалізації правоохоронної діяльності, вважаємо за можливу та доцільну інтерпретацію такої позиції й щодо всіх напрямів правоохоронної діяльності залежно від її правового змісту та стадій реалізації як своєрідного юридичного процесу.

Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» визначила першочергові реформи системи національної безпеки та оборони, оновлення влади й антикорупційна реформа, судова та реформа правоохоронної системи, децентралізація і реформа державного управління, дерегуляція та розвиток підприємництва, реформа системи охорони здоров'я і податкова реформа [8].

Вектор безпеки – це забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності. Україна має стати державою, що здатна захистити свої кордони та забезпечити мир не тільки на своїй території, а й у європейському регіоні [8]. Визначальною основою безпеки має також стати забезпечення чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції. Особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини, що неможливо без ефективної медицини, захищеності соціально вразливих верств населення, безпечного стану довкілля й доступу до якісної питної води, безпечних харчових продуктів та промислових товарів [8–9].

Вміння протидіяти загрозам та вибудовувати стратегію власної безпеки є показником соціокультурного розвитку та моральної зрілості суспільства, свідчить про його політичні, ідеологічні, екологічні та інші орієнтації [8–9].

Існують різноманітні, часто полярні точки зору стосовно основних характеристик та параметрів безпеки сучасного суспільства. Позитивні прогнози щодо безпечності майбутнього суспільства представлені в рамках соціально-синергетичних концепцій, які насамперед виявляють залежність між рівнем синергії соціоантропосфери та біосфери й рівнем усередині самої соціоантропосфери, тобто глобального соціуму. Такі дослідники, як Е. Ласло та Й. Масуда, вказують на залежність між станом моральності людства, досконалістю його соціальних інститутів і шансами на виживання у зв'язку з соціоекологічними проблемами. Е. Ласло, спираючись на соціосистемні побудови Т. Парсонса, розробив концепцію глобальної системної свідомості, на основі структур та концептуальної ідеї якої має будуватися консенсусний, самоорганізований на антропо- та еколого-центрованих засадах глобальний соціум [9].

Деякі дослідники вважають, що переосмислення пріоритетів у трудовій діяльності загрожує зростанням соціальної фрагментації, різненістю окремих індивідів унаслідок нестійких та нетривалих корпоративних зв'язків. Але є і більш оптимістичні погляди: Френсіс Фукуяма, наприклад, вважає, що в таких «пласких» організаціях, не дивлячись на зниження в них рівня корпоративної відданості, існує довіра до співробітників, які цінують надану їм самостійність, а постійні зустрічі високопрофесійних фахівців під час роботи над визначеними проєктами стимулює «соціальний капітал», оскільки між працівниками виникають міцні етичні й професійні зв'язки. Схожу думку висловлює і В. Лях, зазначаючи, що «практика інформаційного суспільства показує, що загальні плюси від домінування «духу свободи» переважають можливі ризики, хоча й роблять суспільство більш нестабільним, не передбачуваним» [10].

І. Є. Марочкін, І. Є. Сібільова та О. М. Толочко до істотних ознак правоохоронної діяльності відносять те, що: 1) ця діяльність спрямована на охорону права від будь-яких порушень; 2) вона може здійснюватися не будь-яким способом, а лише завдяки: а) розгляду юридично значущих справ і в деяких випадках застосування до правопорушників примусових заходів і стягнень; б) виявлення правопорушень та осіб, винних у їх вчиненні; в) обвинувачення у вчиненні правопорушення; г) представництва та захисту порушених прав і законних інтересів; д) нагляду за додержанням законів; 3) ця діяльність повинна відповідати приписам правового нормативного акта; 4) вона реалізується з додержанням певних, встановлених у законі або іншому нормативному акті процедур; 5) вона реалізується спеціально уповноваженими на те органами, що комплектуються відповідним чином підготовленими службовцями [11, с. 6–9].

Реформа правоохоронних органів в Україні є одним із ключових компонентів трансформації системи публічного управління. Її метою є забезпечення дотримання прав людини, підвищення довіри до органів правопорядку, а також узгодження діяльності правоохоронців із принципами демократичної правової держави.

З огляду на потребу оновлення форм взаємодії держави й суспільства, зростає роль концепції деліберативного врядування – як інструменту формування нової моделі легітимності публічної влади. Ця модель базується на участі громадян у прийнятті рішень, прозорості процедур, публічному обговоренні й аргументації.

Концепція деліберативної як засадничого принципу демократичного процесу отримала класичне обґрунтування у працях Ю. Габермаса, зокрема у ключовій для розуміння природи деліберативного врядування праці монографії «Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats» (Фактичність і обов'язковість: внески до дискурсивної теорії права і демократичної правової держави) [12].

У цьому контексті деліберативне врядування розглядається як новітній підхід до формування політик, що передбачає залучення громадян до процесів ухвалення рішень, обґрунтованих відкритою комунікацією, досягненням консенсусу і дотриманням процедурної справедливості.

Інституціоналізація механізмів деліберативної (громадські слухання, відкриті обговорення рішень, електронні консультації) у діяльності правоохоронних органів дає змогу змістовно реалізувати принцип народовладдя, закріплений у ст. 5 Конституції України [2].

Водночас, як зазначає В. К. Колпаков, упровадження деліберативного врядування супроводжується рядом ризиків, серед яких: деліберативне перевантаження, імітація участі, неінклюзивність комунікації, відсутність процедурної широти, конфлікт із принципом ефективності. Успішне подолання цих викликів вимагає розробки чіткого нормативного дизайну деліберативних процедур, визначення критеріїв їх застосування залежно від характеру рішень, рівня ризику та впливу на права людини, а також створення системи інституційних гарантій процесуальної справедливості [13, с. 1671].

Правоохоронні структури мають діяти в умовах прозорості, а рішення – бути відкритими для обговорення з громадськістю. Це відповідає принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України) і зміцнює довіру до влади [2].

Інституційне забезпечення участі громадян через дорадчі органи, наглядові ради, платформи електронної демократії стає ключовим компонентом реформи правоохоронної системи. Деліберативна модель забезпечує нормативне вкорінення цього принципу (ст. 36, 38, 69 Конституції України) [2].

Оновлення етичних стандартів діяльності поліції та інших органів внутрішніх справ є критичним аспектом. Деліберативне врядування дає змогу забезпечити морально обґрунтовану, а не лише формально правомірну діяльність органів влади [2].

Потреба в правоохоронній діяльності обумовлена природою спільної життєдіяльності людей, яка передбачає як обов'язкову умову збереження цілісності суспільства та забезпечення його функціонування і розвитку як цілого. У найбільш широкому сенсі зміст правоохоронної діяльності відображає сутнісні властивості соціального життя людини, її потреби і способи (засоби) їх задоволення. Для реалізації правоохоронної функції держави потрібна певна професійна спеціалізація та організаційні зусилля створених з цією метою органів і установ [2].

На думку В. О. Гусевої, до пріоритетних напрямів підвищення ефективності організації діяльності правоохоронних органів в Україні відносять удосконалення організації управлінської діяльності. До основних напрямів удосконалення організації управлінської діяльності правоохоронних органів можна віднести: уточнення об'єкта управлінської діяльності, переорієнтацію і модернізацію інформаційно-аналітичної роботи, оптимізацію процесу вироблення та прийняття управлінських рішень, створення ефективного механізму реалізації прийнятих рішень, удосконалення системи контролю, оцінки й обліку результатів діяльності [14].

Сучасні зміни соціально-економічних і політико-правових умов, з огляду на правовий статус України як кандидата на вступ до Європейського Союзу, детермінують потребу в подальшому реформуванні системи правоохоронних органів у сфері забезпечення національної безпеки й оборони, що полягає в розширенні участі України та її правоохоронних органів у діяльності ЄС в управлінні кордонами, міграційними процесами та боротьбі з транскордонною злочинністю, проєктах міжнародної технічної допомоги, впровадженні практичного співробітництва з Євросоюзом у посиленні безпеки через інтеграцію України до діяльності, що здійснюється в рамках спільної політики безпеки та оборони ЄС. Сюди ж належить питання приєднання українських правоохоронних органів до спільних механізмів ЄС по боротьбі з кіберзагрозами та забезпечення кібербезпеки, а також до науково-дослідних програм у кібернетичних питаннях, програмному забезпеченні та технологіях захищеного зв'язку й проведенні спільної діяльності з боротьби з актами кібертероризму [14–15].

Говорячи про стратегічні інтереси Української держави щодо глобального кіберпростору як такого та перспективи міжнародної

політичної дійсності з цього питання в інтересах України, потрібно виокремити такі моменти [14–15]:

1. Україна зацікавлена в максимально демілітаризованому й мирному глобальному кіберпросторі, що стає запорукою стрімкого економічного та інноваційного розвитку держави.

2. Україна має докладати зусиль щодо якнайширшого представлення власних інтересів стосовно майбутнього кіберпростору на всіх ключових міжнародних майданчиках. Важливим елементом цього має стати просування Україною ініціатив (чи приєднання до ініціатив, висунутих іншими гравцями), спрямованих на формалізацію термінології у сфері міжнародної кібербезпеки та відповідності цих термінів іншим міжнародним нормативно-правовим документам (передусім тим, що регламентують питання війни та права самозахисту держав) [15, с. 227–228].

Європейський вимір у реформуванні Національної поліції України як ключового елемента системи Міністерства внутрішніх справ України, на думку І. Г. Кузьменка, може бути запроваджений через застосування взаємодоповнювальних дій за такою логічною схемою: європеїзація – гармонізація – наближення – адаптація. Забезпечення успішної реалізації державних стратегій європейського вибору України прямо залежить від ефективності функціонування інституту державної служби. Європейський вимір у реформуванні Національної поліції України передбачає створення Міністерством внутрішніх справ України належних умов для набуття й розвитку відповідних навичок, що необхідні для активних дій на європейській арені [16, с. 119].

Наголошуючи про європейський простір, до якого так прагне інтегрувати Україна, варто звернути увагу на те, що Рада Європи розробила такі загальні підходи до статусу поліції, поліцейських і порядку виконання ними повноважень. По-перше, поліція є не військовим формуванням, а службою, яка надає суспільству й окремим його представникам допомогу та послуги щодо забезпечення безпеки і правопорядку. По-друге, поліція є незалежною від інших органів державної влади й органів місцевого самоврядування. По-третє, органи публічної влади повинні забезпечити ефективні та неупереджені процедури для скарг на дії поліції [17, с. 7].

Підтримуємо С. Г. Божка, який стверджує, що досвід розвинених європейських країн, насамперед Франції, Великої Британії, Італії, Австрії, Німеччини, заслуговує на увагу, проте потрібно зважати на

той факт, що великий вплив на їх формування та розвиток мали історичні традиції законодавства та правоохоронної діяльності, особливості соціально-економічного та культурного розвитку кожної країни, загальна культура і правосвідомість населення, рівень взаємодії з державними органами та інститутами громадянського суспільства, особливості побудови національних поліцейських систем, матеріальне забезпечення поліції та інші важливі чинники [18, с. 110].

На думку В. Ф. Гетя, важливою складовою частиною в реформуванні сектору безпеки та оборони будь-якої країни є її спроможність будувати спільний з іншими державами безпековий простір. Це питання актуальне для України, одним із пріоритетів національних інтересів якої визначено інтеграцію до європейського політичного, економічного, правового простору та до євроатлантичного безпекового простору. Науковець вважає за доцільне здійснювати подальше вивчення цього досвіду, визначення методів його використання та адаптації до українських реалій у процесі реформування сектору безпеки України. На його переконання, важливим є врахування зазначених вище недоліків у процесі розбудови самодостатньої системи захисту національних інтересів України [19, с. 107–108; 20, с. 18–19].

Ідеологічна складова полягає в роз'ясненні цілей і методів реформування, формуванні громадської думки з тим, щоб суспільство сприймало реформи і брало належну участь у реалізації заходів реформування, не чинило протесту чи іншої протидії як окремим заходам, так і загалом здійсненню реформування тих чи інших галузей суспільного життя [21, с. 18].

Діяльність із забезпечення національної безпеки України неоднорідна, в ній можна виділити основні напрями:

– передбачення та виявлення вчасно зовнішніх та внутрішніх загроз безпеці України та впровадження оперативних і стратегічних заходів для їх уникнення та нейтралізації;

– формування та збереження готовності сил і засобів забезпечення безпеки; – керування силами та засобами забезпечення безпеки як у повсякденних, так і в надзвичайних ситуаціях;

– упровадження системи заходів для відновлення нормального функціонування об'єктів безпеки в районах, що постраждали від надзвичайних ситуацій;

– участь у заходах із забезпечення безпеки за межами території України відповідно до міжнародних угод [22, с. 96–97].

Отже, основними напрямками забезпечення національної безпеки держави є:

1. Забезпечення реалізації конституційних прав і свобод громадян, а також забезпечення гідного рівня життя населення, охоплюючи укріплення здоров'я нації, стабільний демографічний розвиток, розвиток людського потенціалу та задоволення матеріальних, соціальних і духовних потреб громадян, а також зменшення соціальної нерівності.

2. Захист суверенітету та державної цілісності, охоплюючи укріплення оборонної сфери, створення умов для динамічного соціально-економічного розвитку, підтримку політичної та соціальної стабільності, розвиток демократичних інститутів, удосконалення механізмів взаємодії держави та суспільства, а також захист населення й територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру і забезпечення військової безпеки.

3. Забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку, охоплюючи підвищення конкурентоспроможності національної економіки, економічну безпеку, перехід економіки на новий технологічний рівень розвитку, ефективне протистояння внутрішнім і зовнішнім загрозам, забезпечення стратегічної стабільності та партнерства.

4. Підтримка розвитку науки, технологій та освіти, охоплюючи розвиток системи наукових, проектних і науково-технологічних організацій, спроможних забезпечити модернізацію національної економіки, реалізацію вітчизняних конкурентних переваг, підвищення соціальної мобільності й розвиток фундаментальних наукових досліджень.

5. Здійснення раціонального природокористування та збереження екологічної рівноваги, охоплюючи збереження та відновлення природних систем, забезпечення якості навколишнього середовища, необхідного для життя людини та стійкого розвитку економіки, а також ліквідацію екологічних збитків від господарської діяльності в умовах зростаючої екологічної активності та глобальних кліматичних змін [22, с. 97; 23].

Незважаючи на процес реформування, правоохоронна система залишається неефективною та закритою для суспільства. Україна обрала напрям формування правової держави, такі зміни необхідні для інтересів держави та суспільства. Розуміння питань регулювання та забезпечення правоохоронної сфери визначає нові, якісні та ефективні стратегії організації та діяльності правоохоронних органів. Відповідно

до сучасних вимог одним із найважливіших завдань держави є верховенство права, саме тому імплементація міжнародного досвіду організації роботи правоохоронних органів є одним з найважливіших завдань правової держави [14–22].

Доцільно погодитися з думкою О. Ф. Кобзаря, що до об'єктів правоохоронної діяльності як елементів її змісту можна віднести:

- 1) невід'ємні (природні) права і свободи людини та права людини в позитивістському розумінні (суб'єктивне право і законні інтереси);
- 2) основи конституційного ладу, зокрема основи суспільного і державного ладу, визначені конституційними нормами, та основи місцевого самоврядування;
- 3) режим законності в суспільстві;
- 4) правопорядок як стан суспільних відносин;
- 5) питання безпеки особи, суспільства і держави;
- 6) стан правосвідомості і правової культури суспільстві [24, с. 12].

Перелічені об'єкти в комплексі з такими елементами змісту правоохоронної діяльності, як повноваження суб'єктів її здійснення, їх цілі та завдання дають змогу виявити напрями правоохоронної діяльності.

В. М. Зінченко до основних напрямів правоохоронної діяльності відносить:

- захист прав, свобод та законних інтересів учасників відповідних суспільних відносин;
- забезпечення належного рівня громадського порядку в суспільстві;
- забезпечення громадської безпеки;
- профілактика правопорушень;
- виявлення правопорушень та збір доказів з метою притягнення винних осіб до юридичної відповідальності;
- участь у діяльності із застосування до правопорушників засобів державного примусу;
- забезпечення кваліфікованої юридичної допомоги;
- правова пропаганда та агітація [25, с. 198].

Окреслені напрями можна розглядати як різновиди правоохоронної діяльності.

За характером виконуваних повноважень виокремлюють такі види правоохоронної діяльності:

- 1) правосуддя (зокрема судовий контроль);

- 2) викриття й розслідування злочинів, зокрема прокурорське кримінальне переслідування;
- 3) правозахисна діяльність прокуратури;
- 4) надання юридичної допомоги та інших правових послуг;
- 5) виконання судових рішень [26, с. 7].

Однією з основних рис, що належить функціям правоохоронної системи, є чітке розподілення компетенції правоохоронних органів. Наявність або відсутність функції правоохоронної діяльності допускає визначення відповідного правоохоронного органу. Так, наявність функції зумовлює також наявність правоохоронного органу. Інакше кажучи, немає функції – немає і правоохоронного органу. Функції правоохоронної системи є взаємопов'язаними та такими, що доповнюють одна одну. Так, науковці надають таке визначення функціям правоохоронної системи: основні напрями діяльності відповідних органів, що зумовлені їх загальносоціальним призначенням і конкретизовані в компетенції та повноваженнях [27, с. 104]. А. В. Гриненко під функціями правоохоронної системи розуміє основні напрями діяльності органів, які витікають з їхнього загального соціального призначення й конкретизуються у відповідних правах та обов'язках [27, с. 104]. У зазначеному тлумаченні потрібно зробити наголос на тому, діяльність яких саме органів мають на увазі, оскільки, на наш погляд, має йтися лише про органи, що входять до правоохоронної системи. Охорона та регулювання суспільних відносин – саме це і є основним покликанням права. Охоронна функція права зумовлена соціальним призначенням напряму правового впливу, націленого на охорону загальнозначущих, найголовніших суспільних відносин, їх недоторканість [28, с. 51]. Охоронна діяльність держави спрямовується на охорону самого права, оскільки від цього напряму залежить ефективність його функціонування, а охоронна функція права сприяє охороні наявних суспільних відносин. Так, право охороняє відносини, які виникають у суспільстві, та тим самим утворює юридичне підґрунтя для діяльності правоохоронних органів і функціонування правоохоронної системи загалом. Потрібно погодитись із політологами К. М. Левківським та І. С. Дзюбком стосовно того, що зміст функцій пізнає найбільших змін саме під час перехідних етапів та періодів радикальних змін. Зазначені автори здійснюють класифікацію функції держави за такими критеріями: принципи поділу влади на виконавчу, законодавчу, судову;

сторони дії держави – зовнішні та внутрішні; сфери державного впливу – соціальна, економічна, духовна, культурна, правова; регулювання процесів – самоорганізація, саморегулювання, самодіяльність, самоуправління тощо; загальнополітичні підходи – загальносоціальна діяльність, забезпечення народовладдя; обсяг впливу – підтримання світового порядку, національні; масштабність значення – неосновні та основні, першочергові та другорядні. До основних державних функцій із управління суспільством належать такі: регулювання національних і міжнародних відносин; управління сферами економічного, соціального, духовного життя, змінами, розвитком, процесами, що в них відбуваються; гарантування дотримання загальнообов'язкових норм у суспільстві; забезпечення громадського порядку та національної безпеки; участь у світовому миробудівництві та миротворчість всередині країни [27–28].

У зв'язку з багатоманітністю правоохоронних функцій варто провести їх систематизацію. В. І. Дяченко пропонує всі правоохоронні функції поділити на: а) основні; б) другорядні; в) допоміжні. Так, до основних правоохоронних функцій В. І. Дяченко пропонує відносити такі, що безпосередньо пов'язані з протидією злочинності та правопорушенням тими, що зумовлюють юридичну відповідальність у сфері публічного права. Стосовно допоміжних правоохоронних функцій, то науковець пропонує відносити до них такі функції: а) контрольна (наглядова); б) дозвільна (надання дозволів на проведення відповідної діяльності, зокрема підприємницької, чи вчинення певних дій); в) правороз'яснювальна (яка містить функцію надання правової допомоги); г) аналітична та методична; д) інформаційна (здійснення інформування інших державних органів, зокрема правоохоронних); е) нормотворча (з правом прийняття актів міжвідомчого характеру); ж) координаційна [29, с. 11].

В. Г. Гриценко пропонує такий перелік функцій правоохоронної системи. Основними, на його думку, є захисна (правоохоронна), профілактична, оперативно-розшукова, виконавча, розслідування злочинів, адміністративна. До допоміжних він відносить організаційно-управлінську функцію, координаційну функцію, контрольну, інформаційно-аналітичну [30, с. 134]. До основних належать ті функції, що безпосередньо пов'язані з боротьбою зі злочинністю та правопорушеннями й передбачають юридичну відповідальність. Правоохоронна

(захисна) функція має на меті охорону держави від зовнішніх загроз для національної безпеки України, охорону внутрішнього ринку, збереження миру та міжнародної безпеки, забезпечення екологічної безпеки, суспільного правопорядку, захист інтересів споживачів, створення відповідних умов для підтримання законності [31, с. 26]. Правоохоронна функція також полягає у здійсненні на договірних засадах охорони майна фізичних юридичних та фізичних осіб усіх видів власності. Профілактична функція розкривається в комплексі мір, що спрямовуються на запобігання злочинам й іншим правопорушенням, виявлення й усунення умов та причин, що їм сприяють [32, с. 103]. Виконавча функція полягає у здійсненні в рамках своїх повноважень адміністративних стягнень [32, с. 104]. Адміністративна функція спрямована на виконавчо-розпорядницьку роботу правоохоронних органів з організації та здійснення охорони громадського правопорядку і сприяння забезпеченню громадської безпеки в межах повноважень, встановлених законом [33].

Загально визнано, що правоохоронні органи створюються державою для забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Така діяльність базується на загальних стандартах прав людини і носить характер послуг, сервісний, обслуговувальний характер. За кордоном, як і в Україні, реформа правоохоронних органів є частиною адміністративної реформи, тому напрям її реалізації часто залежить від загальних цілей реформи державного управління [31–33].

Цілком згідні з думкою С. Ф. Денисюка щодо необхідності «...створення такого адміністративно-правового режиму в суспільстві, за якого вся система органів, виконуючи функції щодо охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю, зобов'язана, з одного боку, суворо дотримуватись вимог законів, а з іншого – вимагати від посадових осіб та громадян безумовного виконання цих законів й інших правоохоронних і правозастосовних заходів з метою зміцнення правопорядку в державі» [34, с. 66].

Проте А. І. Фаріон-Мельник та О. Яремко вважають, що все залежить від рівня якості законів, оскільки, якщо вони не відповідають принципам права та основним правам і свободам людини й громадянина, діяльність правоохоронних органів може перетворитися на антидемократичну [35, с. 69].

Ключовими напрямками адміністративних реформ є:

- роль держави в суспільстві; структура органів державного управління;
- підвищення ефективності та результативності діяльності державного апарату;
- управління публічною службою;
- реформа фінансового управління;
- підзвітність і прозорість державного апарату;
- забезпечення безпеки внутрішньої і зовнішньої [31–34].

А. С. Філіпенко вбачає, що запровадження європейських стандартів державного управління органами поліції буде об'єктивно сприяти не лише чіткому визначенню магістрального напрямку оптимізації правоохоронної діяльності в Україні, але й упровадженню найбільш дієвих організаційно-правових форм у практику управління органами та підрозділами Національної поліції [36, с. 212].

В інших рекомендаціях більш-менш чітко вказано, що треба зробити, а тут: «Ухваліть план реформ, а що там буде, на ваш розсуд». Якщо послухати, що свідчать європейці через комунікації з О. Стефанішиною, віцепрем'єркою з питань євроінтеграції, то нема там конкретних вимог. Їм треба, щоб країна мала якість сталого й послідовного бачення, як розвиватиметься правоохоронна система. Тобто тут повний «карт-бланш», – пояснює експерт Центру політико-правових реформ (організація-член Коаліції РПР) Є. Крапивін. За його словами, попри відсутність конкретики, своє бачення реформи органів правопорядку Україна все ж запропонувала. У листопаді 2022 року в Офісі Генпрокурора створили міжвідомчу робочу групу, до якої увійшли представники всіх органів правопорядку [35–37].

Нарешті, не можна оминати напрям європейської та євроатлантичної інтеграції. Він охоплює допомогу на реформування сектору безпеки і оборони з метою досягнення взаємосумісності з правоохоронними органами та силами оборони європейських держав, зокрема за рахунок імплементації реформування відповідних підрозділів, залучення спроможностей НАТО до процесів подолання наслідків російського вторгнення, таких як знешкодження вибухонебезпечних предметів – наслідків війни [37]. Ще один напрям передбачає розвиток двосторонніх взаємовідносин та взаємодії на регіональному рівні в питаннях протидії гібридним загрозам, кібербезпеки, енергетичної

безпеки, посилення безпеки і оборони за взаємодії в рамках міжнародних організацій, а також з окремими європейськими державами. П'ятим напрямом є секторальне співробітництво через упровадження діяльності спільних міжурядових комісій з питань співробітництва [37–38].

Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки ґрунтується на всебічному аналізі діяльності органів правопорядку та прокуратури, а також проблемних питань їх функціонування з урахуванням висновків, зроблених за результатами вивчення попереднього досвіду, та положень інших програмних документів, розроблених з метою вдосконалення роботи відповідного сектору [38]. Цим документом визначено напрями реформи, ключові ідеї, а вже надалі має бути розроблено чіткі плани щодо їхньої реалізації в конкретних органах та зміни на рівні законодавства.

Цей план має на меті підвищити пріоритетність реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони, забезпечити його модернізацію й приведення у відповідність зі стандартами, яких повинна досягти Україна в напрямі до членства в ЄС [38].

Стратегічна й оперативна здатність органів правопорядку та прокуратури – слугувати людям, захищати порядок, громадську та державну безпеку з дотриманням прав людини і стандартів підзвітності, що інтегрує Україну в загальноєвропейський простір свободи, безпеки та справедливості [38–39].

Зокрема, визначені такі стратегічні пріоритети:

1. Дієвість і ефективність органів правопорядку та прокуратури як невід'ємної складової сектору безпеки і оборони, в межах якого вони забезпечують національну безпеку України, зокрема громадські безпеку й порядок, протидіють злочинності з урахуванням стратегічних цілей та відповідно до стандартів прав людини й основоположних свобод, зокрема із забезпеченням гендерної рівності.

2. Послідовна кримінальна політика, пріоритетом якої є запобігання злочинності, невідворотність відповідальності, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, забезпечення інтересів потерпілого.

3. Оперативність кримінального провадження з дотриманням міжнародних стандартів та принципу верховенства права.

4. Система управління, орієнтована на результат відповідно до встановлених пріоритетів.

5. Комплексна цифрова трансформація.

6. Відкритість, прозорість, підзвітність і незалежність [39].

Його зміст чітко поділений на блоки:

1) стосовно **інституційної спроможності** запобігати й розслідувати злочини. Наприклад, уніфікація статусу органів правопорядку, впровадження ризик-орієнтованих підходів, інформаційно-аналітичної діяльності, стратегічного менеджменту та прогнозування; посилення координаційної функції прокуратури, реформа інституту ОРД, звісно гармонізація із законодавством ЄС тощо;

2) стосовно **кримінальної політики** – впровадження послідовної кримінальної політики. Особливо хочу звернути увагу на: розроблення, затвердження та введення в дію Нацплану із запобігання злочинності (п. 2.3), а також запровадження періодичного віктимологічного опитування населення (victimology survey, crime survey) (п. 2.9). Фактично Україна отримає альтернативне до офіційної статистики джерело знань про злочинність, що стане підставою для ухвалення управлінських рішень як із кадрових питань в органах правопорядку, так і в процесі розслідування загалом. Такі інструменти давно існують у США та Великій Британії й довели свою ефективність;

3) стосовно **оптимізації кримінального процесу**, тобто правил кримінального переслідування, які після 2012 року нагромадили критичну масу проблем, що негативно позначається на його ефективності. Наприклад, розвиток альтернативних заходів вирішення кримінально-правових конфліктів (diversionary measures, transactions), які застосовуватимуться під час розслідування окремих видів злочинів (п. 3.1), та розширення меж дискреції прокурора в процесі, зокрема на початковому й завершальному етапах розслідування, з урахуванням пріоритетів (п. 3.4) дадуть змогу зменшити навантаження на органи правопорядку, а розбудова інституту захисту учасників кримінального провадження (п. 3.6), відшкодування шкоди (п. 3.7) та інституту угод (п. 3.8) дасть змогу покращити становище потерпілої особи, бажання брати участь у процесі, без чого неможливе доказування справи в суді тощо;

4) стосовно **управлінських питань** в органах правопорядку – від установа керованих ключових показників ефективності (KPI), на підставі яких проводитиметься оцінювання ефективності та якості роботи

органів правопорядку й прокуратури (п. 4.3), впровадження інституту детективів (п. 4.8) для поєднання функцій слідчого та оперативного працівника (нині це працює в НАБУ) до комплексної цифрової трансформації (п. 5), що не просто повторює ідеї про e-case, а робить акцент на інтеграцію в електронні системи управління інформацією про злочинність ЄС;

5) стосовно **підзвітності** органів правопорядку – посилення механізмів демократичного цивільного контролю. Більшість їх давно прописані в профільних законах, наприклад, різного роду ради громадськості, які виконують або впливають на кадрові питання – через конкурси чи дисциплінарні провадження. Проте такі поіменовані в законі форми громадського контролю, безперечно, потребують розвитку [38–39].

З такими узагальненнями концептуального характеру завжди все залежить від того, як саме їх буде імплементовано. Інакше кажучи, є ризик формального впровадження або невпровадження взагалі. Тож ухвалення Плану – тільки перший крок, формування певної рамки, але точно не чітке бачення, куди надалі рухатиметься реформа чи то прокуратури, чи поліції, СБУ, ДБР, НАБУ та БЕБ [40].

Водночас у жодному з прийнятих документів не міститься опису уніфікованих практичних механізмів, використання яких надавало б державам кращі можливості для оперативного моніторингу.

Про актуальність, реалізацію та/або використання моніторингу також йдеться у:

– частині 4 статті 66 «Визначення еквівалентності», яка може бути визнана щодо: а) індивідуальних заходів; б) групи заходів; в) системи, яка застосовується до сектору, підсектору, товару або групи товарів;

– частині 1 статті 83 «Підкомітет з питань мирного співробітництва», де регламентується моніторинг з питань митного співробітництва, транскордонного митного співробітництва та управління, технічної допомоги, правил походження товарів, сприяння торгівлі, а також взаємної адміністративної допомоги в митних справах;

– пункті «f» частини 3 статті 135 «Міжнародний морський транспорт», де йдеться про моніторинг відправки вантажів від імені вантажовідправника за рахунок організації транспортування та супутніх послуг, підготовки документації та надання комерційної інформації;

– статті 248 «Відсутність загального зобов'язання здійснювати моніторинг», у якій передбачається припис, що сторони не покладають на постачальників посередницьких послуг ні загального зобов'язання під час надання послуг, здійснювати моніторинг інформації, яку вони передають або зберігають, ні загального зобов'язання активно шукати факти або обставини, які вказують на незаконну діяльність;

– пункті «а», частини 1, статті 295 «Торгівля рибною продукцією», де викладене положення моніторингу і контролю за торгівлею рибними та іншими водними живими ресурсами [41].

Аналіз проекту Закону України від 25 червня 2021 року № 5707 «Про правотворчу діяльність», Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 27 червня 2014 року є яскравим свідченням того, що:

1. Моніторинг застосовується у всіх сферах життєдіяльності суспільства, держави, особи (політичній, економічній, соціальній, духовній системі, особистому житті людини), а тому відповідно до них має різноманітні види, функції, об'єкти, суб'єкти, методи та методики здійснення.

2. Моніторинг у політичній, економічній, соціальній, духовній системі, особистому житті людини зумовлює аналогічний їм та діалектично пов'язаний з ними правовий моніторинг, який також має різноманітні види, функції, сутність, предмет, об'єкти, суб'єкти, методи та методики здійснення [41].

Оперативний моніторинг у правоохоронній діяльності – це систематичне спостереження, збір, аналіз та оцінка інформації про криміногенні процеси та явища, а також діяльність, що становить загрозу громадській безпеці та правопорядку. Він використовується для виявлення, попередження та розкриття злочинів, а також для оцінювання ефективності правоохоронних заходів [41].

Саме юридична практика в процесі правореалізаційної та правоохоронної діяльності першою зустрічається з вказаними проблемами. Водночас вона не може чекати, коли законодавець виявить і сформулює відповідні керівні положення. Саме життя примушує її відкривати істотні закономірності в суспільних відносинах і відображати отримані результати спочатку у вигляді індивідуальних вимог, що висувуються до поведінки учасників правовідносин, а в подальшому

вони набувають загального характеру. Це дає змогу надати правовому регулюванню необхідну одноманітність, стабільність і ефективність, пов'язати правотворчість, правореалізацію і правоохорону. Важливе значення в цьому розумінні мають узагальнення судової і адміністративної практики, інші види юридичної діяльності. Саме так у надрах громадянського суспільства, в межах правоутворення, за допомогою юридичної практики зароджуються нові юридичні принципи, що еволюційно відмінюють дію застарілих, не актуальних принципів [41].

Зокрема, Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» (ст. 12) вимагає від міністерств забезпечення участі громадськості в розробці проєктів нормативно-правових актів. Ці положення конкретизуються в Порядку проведення публічного громадського обговорення проєктів рішень центральних органів виконавчої влади, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 3 листопада 2010 року № 996. Цей документ визначає строки, способи публікації, правила обліку зауважень та порядок оприлюднення результатів консультацій [41–42].

На сьогодні особливої актуальності набувають питання оперативно-розшукової профілактики злочинності з огляду на кількісні (упродовж 2023 року слідчими Національної поліції до ЄРДР зареєстровано 374,2 тис. кримінальних правопорушень, що на 37 % більше, ніж 2022 року (272,9 тис.) [42, с. 8], та якісні зміни у структурі злочинності, що характеризується удосконаленням способів вчинення правопорушень, нарощуванням професіоналізму злочинців, високим рівнем фінансового забезпечення, зростанням кількості зброї та боєприпасів у цивільного населення країни тощо. Тому сьогодні спостерігається посилений запит на вдосконалення заходів випереджувального характеру [42].

Варто зазначити, що в науковій літературі усе виразніше прослідковується тенденція щодо необхідності модернізації системи протидії злочинності в Україні у напрямі якомога меншого застосування засобів кримінальної репресії. У зв'язку з цим комплексне розроблення проблематики профілактики злочинності є вкрай актуальним, особливо оперативно-розшукової, з огляду на позитивні можливості, які закладені у використанні сил, засобів і методів оперативно-розшукової діяльності в попередженні кримінальних правопорушень, значення якої в системі заходів протидії злочинності в Україні необґрунтовано нівелюється впродовж тривалого періоду часу як практичними

співробітниками поліції, так і вченими, оскільки теорія оперативно-розшукової профілактики практично не переглядалась упродовж тривалого періоду часу [40–42].

Дослідження зарубіжного досвіду здійснення проактивної (упереджувальної) правоохоронної діяльності дає змогу визначити, що суттєвим потенціалом підвищення ефективності оперативно-розшукової профілактики володіють науково-практичні положення концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence, яка виникла у 1990-х роках у США та активно й успішно використовується до теперішнього часу. Аналізована концепція є стратегією впливу на конкретних особливо небезпечних або найбільш продуктивних порушників закону, учасників злочинних формувань, лідерів та авторитетів злочинного середовища, осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення із застосуванням зброї тощо, через застосування посиленних заходів впливу, яка відповідає суті принципів теорії стримування. Теорія стримування стверджує, що кримінальному правопорушенню можна запобігти, якщо потенційні правопорушники усвідомлять, що витрати на вчинення кримінального правопорушення переважають вигоди [43], особливо якщо їх викриття буде швидким і неминучим, а також про те, що відповіді правоохоронних органів на прояви злочинної поведінки будуть жорсткими та швидкими [44].

Отже, дослідження позитивного зарубіжного досвіду здійснення проактивної правоохоронної діяльності містить потенціал розширення можливостей оперативно-розшукової профілактики, що сприятиме подальшому розвитку системи протидії злочинам в Україні в напрямі її гуманізації [45, с. 661].

Учений М. Скотт (M. Scott) визначає поняття концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence як стратегію обмеження поширення (зменшення) злочинності, в якій ретельно відібрані правопорушники з високим рівнем ризику повторного вчинення протиправної поведінки потрапляють під зосереджену увагу органів і підрозділів поліції, водночас отримуючи пропозиції щодо надання соціальних послуг для реалізації своїх можливостей поза протиправною поведінкою за рахунок прямого, переконливого спілкування та суворого контролю за їх поведінкою [46, с. 4].

У практичному розумінні на загальному рівні концепція цілеспрямованого стримування охоплює такі компоненти:

1. Вибір конкретної злочинної проблеми (наприклад, поширення наркотичних речовин, насильство, застосування зброї тощо).

2. Формування міжвідомчої робочої групи, до складу якої можуть входити представники правоохоронних органів, соціальних служб та представники громадськості.

3. Проведення досліджень, які значною мірою ґрунтуються на досвіді співробітників оперативних підрозділів поліції, які працюють «на території», щоб ідентифікувати основних правопорушників, групи правопорушників, та вивчення специфіки їхньої поведінки і закономірностей існування.

4. Розробка спеціальної правоохоронної операції (відповіді) щодо правопорушників або групи правопорушників, яка передбачає різноманітні санкції, використовуючи будь-які передбачені законодавством інструменти (тобто важелі) («потягнути за важелі»), щоб зупинити продовження протиправної поведінки.

5. Зіставлення цих правоохоронних операцій із паралельними зусиллями щодо спрямування послуг (зосередження зусиль соціальних служб і громадських ресурсів на цільових правопорушниках, щоб відповідати превентивним зусиллям правоохоронних органів).

6. Безпосереднє та неодноразове спілкування з правопорушниками чи групами правопорушників, щоб повідомити їм, що вони перебувають під особливим контролем, і щоб вони зрозуміли, чому до них привернена особлива увага правоохоронців [47].

Практика реалізації концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence передбачає послідовну реалізацію п'яти етапів. Такими етапами є: а) планування програми; б) вибір правопорушника з високим ступенем ризику; в) повідомлення (інформування) правопорушника високого ризику; г) правозастосування / надання послуг; д) підтримка комунікації. Додатковою важливою фазою є оцінка – також наполегливо рекомендована для вимірювання ефективності ініціативи та визначення заходів з її корегування [48, с. 526]. Цілеспрямованому стримуванню притаманні дві відмінні риси: спеціальна допомога, яка надається правопорушникам із групи високого ризику, залежить від того, чи припиняють вони свою кримінальну активність; та послуги, що пропонуються кожній особі, мають відповідати її потребам та інтересам.

Належна оцінка концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence повинна охоплювати і оцінку процесу, і оцінку впливу. Оцінка процесу ставить за мету визначити, чи виконано план дій, і як він був реалізований. Оцінка впливу повинна визначити рівень впливу ініціативи на цільові проблеми. Під час оцінки впливу визначається ефективність та результативність [48].

Учені Р. Апел (R. Apel) та Д. Нагін (D. Nagin) констатують, що наявні наукові докази цінності концепції цілеспрямованого стримування «Pulling Levers» Focused Deterrence для зниження рівня злочинності свідчать про те, що така концепція, якщо її правильно застосувати, може позитивно впливати та зменшувати поширення злочинності [49]. Основною перевагою концепції цілеспрямованого стримування «Pulling Levers» Focused Deterrence є її можливість змінювати у правопорушників сприйняття ступеня ризику застосування до них санкцій. Такі висновки також підтверджуються зростаючою кількістю наукових досліджень, у яких встановлено докази того, що поліцейські підрозділи та суб'єкти взаємодії можуть бути ефективними в контролі конкретних проблем злочинності, якщо вони беруть участь у різноманітних спільних заходах і розробляють та упроваджують спільні тактики вирішення основних криміногенних проблем [50].

Отже, дослідження позитивного зарубіжного досвіду здійснення проактивної правоохоронної діяльності містить потенціал розширення можливостей оперативно-розшукової профілактики, що сприятиме подальшому розвитку системи протидії злочинам в Україні в напрямі її гуманізації [49–50].

І. А. Федчак зазначає, що концепція цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «Pulling Levers» Focused Deterrence є новітнім доповненням до наявних проактивних моделей правоохоронної діяльності та становить суттєвий резерв підвищення ефективності оперативно-розшукової профілактики в діяльності оперативних підрозділів, насамперед карного розшуку Національної поліції України [51].

Для правоохоронної діяльності властиві: соціальна та державна значущість; висока фізична, емоційна й інтелектуальна напруженість; більш жорстка регламентація та правове регулювання взаємостосунків між її учасниками (порівняно з іншими професіями); потреба у виконанні службових обов'язків у різних погодних, кліматичних умовах,

часових інтервалах тощо; високий рівень співпраці (колективності) в процесі діяльності; високий ступінь упорядкованості вертикальних і горизонтальних взаємин; постійна зміна одних видів дій на інші, що зумовлюється різною оперативною обстановкою [51].

Сучасне суспільство вимагає від працівника поліції високого культурного рівня, освіченості, здатності до самоосвіти та самовдосконалення, уміння застосовувати свої знання в різних сферах правоохоронної діяльності, що об'єктивно потребує переосмислення існуючої системи підготовки кадрів для поліції [52].

Ю. М. Голодник наголошує, що важливу роль у діяльності правоохоронця відіграє його професійна компетентність, особисті позитивні людські якості, які впливають на формування його як особистості. Висловлена думка, що професійна діяльність правоохоронця нерозривна з його професійною компетентністю. Автор надає теоретичне визначення поняття «професійна компетентність» як сукупність набутих і необхідних професійних знань, умінь і практичних навичок, які залежно від сфери професійної діяльності може виконувати правоохоронець у межах визначених за посадою повноважень відповідно до закону та інших нормативно-правових актів. Доводить, що кожен правоохоронець повинен бути висококультурною людиною, мати високий рівень правової культури, толерантності, людяності [53, с. 256].

Професійна компетентність, володіння організаційними, спеціальними та правовими знаннями покладає на державу важливу функцію із забезпечення професійного навчання та спеціальної підготовки майбутнього висококваліфікованого фахівця – правоохоронця, що оволодів відповідними теоретичними знання та практичними навичками, психологічно готовий діяти в екстремальних умовах, уміти і знати, як використовувати набуті знання з метою забезпечення охорони прав та свобод людини і громадянина, встановлений у державі правовий порядок та безпеку [54].

Основною рисою демократичного стилю управління є спрямованість людей. Керівник цього стилю цінує у співробітниках насамперед особистість, при цьому правильно розподіляє повноваження та обов'язки, делегує повноваження. Важливим позитивом цього стилю управління є те, що проблеми, які виникають у колективі, вирішуються колегіально [54].

Воєнний стан негативно впливає на економічну складову держави, спричиняючи зміни у виробничих процесах, збільшення імперативних витрат на оборону країни. Всі організації, які функціонують у таких умовах, змушені адаптуватися до нових правил і обмежень, що може вимагати проведення негайного перегляду стратегії управління, перерозподілу ресурсів та перегляду виробничих процесів [54].

У період воєнного стану з боку держави встановлюються певні обмеження свободи дій у прийнятті рішень керівниками організацій, що може призвести до сповільнення та зниження ефективності управлінських процесів. Під час воєнного стану керівники повинні змінювати методи управління, щоб організація працювала якомога ефективніше. Якщо організації будуть мобільними та швидко адаптуватимуться до умов воєнного стану під управлінням ефективного керівника, то вони можуть зберегти високу якість управління та досягати поставлених цілей, незважаючи на існуючі під час війни обмеження [54, с. 113].

З цього приводу А. В. Танько зазначає, що основою методичного оновлення підготовки працівників поліції до роботи з громадянами в питаннях забезпечення їхніх прав і свобод має стати обґрунтування форм і методів роботи з працівниками поліції, які б забезпечили створення гнучкої системи навчання, у якій враховано реальні вимоги професійного мікросередовища, здійснюється швидке перетворення набутих знань у конкретні вчинки, засвоєння стратегій самовиховання щодо плекання особистісних чеснот (совісті, честі, обов'язку, відповідальності, гідності тощо) і моральних якостей (чесності, доброти, дисциплінованості, принциповості, сміливості, надійності, сумлінності тощо). Відповідно, форми і методи підготовки працівників поліції мають бути зорієнтовані на ефективне сприяння підвищенню рівня моральної і правової зрілості особистості поліцейського, що забезпечує свідоме виконання фахівцем загальносуспільних та професійних обов'язків у сфері забезпечення прав і свобод людини [55, с. 108].

Науковці стверджують, що професійна діяльність впливає на загальне формування культури особистості, оскільки вона, в умовах розвитку сучасного суспільства, пов'язана з тим, що професійна діяльність є основою існування соціальної, правової, економічної та культурної політики держави, яка впливає на якісне та вчасне виконання службових обов'язків та повсякденну реалізацію прав та обов'язків людини [56, с. 54]. Що стосується професійної діяльності правоохоронця, то варто звернути увагу, що вона нерозривна з його професійною

компетентністю. Закон України від 10.12. 2015 № 889-VIII «Про державну службу» визначає, що державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, а також надає визначення, що професійна компетентність – це здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань і обов’язків, навчання, професійного та особистісного розвитку [57].

За останні декілька років законодавство України зазнало значних змін з метою зміцнення захисту інформаційного простору та забезпечення інформаційної безпеки країни. Зокрема, оновлено закони у сфері кібербезпеки – тепер запроваджено більш жорсткішу відповідальність за кібератаки та інші правопорушення в інформаційній сфері. Також впроваджено тимчасові обмеження на розповсюдження чутливої інформації, особливо щодо військових дій. Крім того, було покращено механізми координації між державними структурами, до повноважень яких віднесено забезпечення інформаційної безпеки та захисту інформації [54–57].

Проте, беручи до уваги, що інформаційна безпека є однією з основних складових національної безпеки країни, її забезпечення з використанням якісно сформульованої національної інформаційної політики значно сприяло б досягненню успіху у виконанні завдань в політичній, соціальній, економічній, військовій та інших сферах діяльності. Зокрема, впровадження вдалої інформаційної політики може впливати на зниження соціальної напруги, розв’язання зовнішньополітичних і військових конфліктів [54–57].

Не менш важливим чинником для ефективного функціонування цієї системи є підготовка компетентних спеціалістів, оскільки саме їхня професійна діяльність допоможе посилити захист інформаційного простору, запобігати дезінформації та кібератакам, забезпечувати належний рівень інформаційної безпеки як у період воєнних дій, так і в час післявоєнної відбудови нашої країни. Так, у сучасних умовах саме системний підхід у адміністративно-правовому забезпеченні органів публічної влади у сфері інформаційної безпеки має бути невід’ємною частиною інформаційної політики України, від якої залежатиме існування нашої суверенної і незалежної держави, її соціально-економічний та науково-технічний розвиток, а також заняття відповідного місця у світовому співтоваристві [58, с. 131].

Отже, професійна компетентність – це сукупність набутих і вагомих професійних знань, умінь та практичних навичок, які залежно від сфери професійної діяльності може виконувати правоохоронець у межах визначених за посадою повноважень відповідно до закону та інших нормативно-правових актів.

За офіційними статистичними даними Офісу Генерального прокурора, серед злочинів, вчинених у період повномасштабного вторгнення рф, найпоширенішими є такі: а) злочини агресії та воєнні злочини – зареєстровано (станом на 18.04.2024) – 134 453 злочинів; б) злочини проти національної безпеки – 17 812 злочинів; в) злочини проти дітей – загинули 551 дітей, поранено 1 389 дітей; г) магістральна справа щодо агресії рф – 698 підозрюваних – представники військово-політичного керівництва рф (військове командування, посадовці, міністри, депутати, керівники правоохоронних органів тощо) [7]. Наразі серед офіційної статистики Офісу ГПУ є інформація про 19,5 тисяч українських дітей, які були депортовані окупантами до рф. Очевидно, що ця цифра не є остаточною. Вбачається, що трансформація злочинності в Україні під час війни значно вплинула на зміну пріоритетів завдань криміналістики та особливості формування й застосування криміналістичних знань [8]. У таких умовах йдеться про формування та необхідність розроблення нових напрямів у криміналістиці, зокрема криміналістичної інноватики, стратегії криміналістики, цифрової криміналістики, воєнної криміналістики та новітніх криміналістичних технологій тощо [9, с. 73–77].

Основним напрямом діяльності правоохоронних органів України в умовах дії правового режиму воєнного стану, крім напрямів, властивих умовам мирного стану, стає протидія внутрішнім загрозам воєнного стану, яка, зокрема, реалізується у формах:

- а) протидії злочинам проти основ національної безпеки України;
- б) протидії терористичним виявам;
- в) протидії злочинності та правопорушенням, спрямованим проти правового режиму воєнного стану;

г) забезпечення правопорядку та громадської безпеки, з урахуванням викликів, обумовлених дією норм правового режиму воєнного стану.

Відповідно, в умовах правового режиму воєнного стану пріоритетного значення набувають такі завдання:

- а) попередження та протидія внутрішнім загрозам воєнного стану;
- б) сприяння та спільне виконання в межах визначених повноважень завдань, що постали перед Силами безпеки і оборони;
- в) забезпечення законності та правопорядку;
- г) підтримання на належному рівні громадського порядку.

Доведено, що ключовою особливістю здійснення правоохоронної діяльності в умовах правового режиму воєнного стану в Україні є її реалізація за двома основними напрямками: традиційного, пов'язаного із забезпеченням законності та правопорядку, захисту та охорона прав і свобод людини і громадянина; та новітнього, пов'язаного з протидією загрозам воєнного стану, виконанням і сприянням виконанню завдань, покладених на сили безпеки і оборони [59].

Очевидно, що серед нових напрямів дослідження та використання технологій штучного інтелекту в правоохоронній діяльності щодо протидії злочинності й забезпеченні безпеки та обороноздатності нашої держави є важливим інструментом підвищення ефективності роботи органів правопорядку в цій царині знань [59].

Водночас проблематика дослідження ролі технологій штучного інтелекту в правоохоронній діяльності, забезпеченні безпеки та обороноздатності України в сучасних реаліях воєнного часу на сьогодні залишається не дослідженою.

Вбачається, що штучний інтелект – це система, що поводить себе розумно, аналізуючи своє оточення й ухвалюючи доволі автономні рішення для досягнення мети [60, с. 203]. Системи штучного інтелекту можуть бути заснованими виключно на програмному забезпеченні та працювати у віртуальному світі (наприклад, голосові синтезатори, програмне забезпечення для аналізу відеозаписів, пошукові системи, системи розпізнавання мовлення й обличчя) або можуть бути інтегрованими в апаратне забезпечення (наприклад, робототехніка, безпілотні транспортні засоби, дрони чи об'єкти мережі «Інтернету речей» (англ. Internet of Things, IoT). Сучасна людина використовує штучний інтелект щодня – наприклад, для перекладу текстів, створення субтитрів для відео або блокування електронних листів (спаму). Тому штучний інтелект як останнє наукове досягнення потребує нових криміналістичних ідей і методів, пов'язаних із його використанням у боротьбі зі злочинністю [61].

Поєднуємо думку І. С. Яковець, що системи штучного інтелекту повинні бути прозорими та відповідати законам, а бази даних не повинні використовуватися проти людини [62, с. 5]. Заслуговує на увагу американський сервіс розпізнавання облич Clearview AI, який наразі використовують українські правоохоронні органи, щоб ідентифікувати російських воєнних злочинців, осіб, причетних до викрадення українських дітей, колаборантів та інших представників окупаційних сил. База даних Clearview AI налічує понад 20 млрд зображень. Крім того, його алгоритм допомагає зіставляти обличчя людей з будь-якою базою даних, яку надає клієнт [60; 61]. Але технологія Clearview AI була визнана незаконною в Канаді, Австралії та деяких частинах Європи через порушення законів про конфіденційність. Clearview наразі продав своє програмне забезпечення місцевим відділам поліції та урядовим установам, охоплюючи ФБР та імміграційну та митну службу, обмежив свою базу даних облич у Сполучених Штатах насамперед урядовими установами та погодився не дозволяти більшості американських компаній мати до неї доступ [60]. Зазначене свідчить про можливість і допустимість створення правоохоронними органами власної бази даних і, використовуючи алгоритм Clearview AI, зіставляти обличчя людей зі створеною правоохоронними органами базою даних. Крім того, цей факт також свідчить на користь доцільності розроблення Етичного кодексу штучного інтелекту за участю широкого кола заінтересованих сторін, зокрема працівників правоохоронних органів [62].

Так, поєднуємо думку Г. Л. Чигриної, що використання технологій ШІ в правоохоронній діяльності є допустимим і доцільним, але потрібно враховувати таке:

- системи ШІ допомагають приймати рішення працівникам правоохоронних органів, а не приймають рішення замість працівників правоохоронних органів;

- висновки (рішення) ШІ доцільно використовувати як привід для проведення додаткової перевірки, але не підставу для прийняття визначального рішення правоохоронним та правозастосовним органом;

- існує потреба в подальшому приведенні чинного вітчизняного законодавства в галузі використання технологій ШІ у відповідність до міжнародних нормативно-правових актів та встановлених стандартів, зокрема щодо допустимості (прийнятності) використання висновків

(рішень) ШІ у правоохоронній діяльності та підвищення рівня професійної підготовки спеціалістів, які забезпечують сфери використання технологій ШІ;

– тільки висококваліфіковані кадри здатні розробляти безпечні алгоритми дій для систем ШІ та ефективно контролювати процес застосування технологій ШІ для потреб правоохоронної діяльності [63, с. 10].

Розроблення та впровадження новітніх цифрових технологій та ШІ в правоохоронній діяльності щодо протидії злочинності може здійснюватися за такими напрямками:

- 1) інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності;
- 2) інформаційно-довідкове забезпечення правоохоронної діяльності;
- 3) створення спеціалізованих інформаційних інтелектуальних систем оперативно-розшукового призначення;
- 4) формування та розвиток інтелектуальних систем відеоспостереження;
- 5) охорона об'єктів;
- 6) створення відомчих спеціалізованих інтелектуальних інформаційних систем;
- 7) впровадження інтелектуальних інформаційних освітніх систем;
- 8) запровадження інформаційно-телекомунікаційних систем у процес досудового розслідування кримінальних правопорушень [63].

Європейський парламент 13 березня 2024 року схвалив перший у світі законопроект, відомий як AI Act чи Закон про штучний інтелект [64] (далі – законопроект), який регулюватиме розвиток систем ШІ та визначає перелік заборон для застосування цих технологій, зокрема в правоохоронній діяльності. Законопроект спрямований на захист фундаментальних прав, демократії, верховенства права та стійкості навколишнього середовища від систем ШІ з високим ризиком, одночасно стимулюючи інновації та утверджуючи Європу як лідера в цій галузі. Регламент установлює зобов'язання для ШІ на основі його потенційних ризиків і рівня впливу [64; 65]. Штучний інтелект визначається у законопроекті як сімейство технологій, що швидко розвивається, які можуть і вже сприяють широкому спектру економічних, екологічних і суспільних переваг у всіх галузях промисловості та соціальної діяльності. Через покращення прогнозів, оптимізації операцій і розподілу ресурсів, а також персоналізації цифрових рішень,

доступних для окремих осіб і організацій, використання ШІ може підтримувати, зокрема, соціальні програми, державні послуги, наприклад, у сфері управління інфраструктурою, управління кризами, безпеки, юстиції [64, поправка № 12 (3)].

Європейський напрям цифровізації суспільства та розвитку і поширення ШІ підтриманий Україною на законодавчому рівні. Сьогодні в нашій країні сформовано бачення напряму розвитку спеціального законодавства застосування технологій ШІ на основі існуючих оборонних та безпекових потреб. Проте цілісний стратегічний документ, як-то Стратегія розвитку ШІ у сфері забезпечення національної безпеки та обороноздатності України, на жаль, відсутній, що потребує негайного усунення. Вбачається, що контроль за створенням та використанням ШІ потрібно здійснювати не тільки суто технічним регулюванням (вимоги, технічні стандарти, регламенти, оцінки відповідності технічним стандартам, контроль відповідності вимогам технічних регламентів, етичних стандартів), а й через формування комплексного законодавства. До того ж триваюча російська військова агресія змушує по-новому осмислити завдання національного ОПК в сучасних воєнних реаліях. Європейський підхід має визначити концептуально нові засади розвитку оборонних технологій, зростання конкурентоспроможності озброєнь українського виробництва, посилення обороноздатності і національну безпеку, сприятиме економічному зростанню країни та відновленню об'єктів держави, знищених та пошкоджених у результаті воєнної агресії РФ [67].

Традиційні методи розслідування дедалі частіше виявляються недостатньо ефективними для оперативного реагування та повного відтворення обставин злочинів. Це створює необхідність впровадження інноваційних підходів, зокрема використання дронів та супутникових даних, які значно розширюють можливості правоохоронних органів у збиранні доказів, моніторингу територій і забезпеченні точності аналітичних процесів [67].

Одним із ключових напрямів є використання дронів у правоохоронній діяльності, зокрема для моніторингу та документування місць злочинів, а також під час пошукових операцій. Наприклад, Національна поліція України почала використовувати безпілотні літальні апарати (БпЛА) для моніторингу дорожнього руху та фіксації ДТП, що дало змогу значно знизити кількість правопорушень на дорогах [68].

Одна з основних переваг – швидкий доступ до даних. Централізована база даних дає змогу правоохоронцям оперативно отримувати інформацію з будь-якої точки країни, що значно скорочує час на прийняття рішень. Наприклад, у системах ЄС використання централізованих баз даних, таких як Schengen Information System, забезпечує ефективний обмін інформацією між країнами-учасниками [69].

Важливою проблемою є відсутність чітких норм щодо зберігання та передачі даних, отриманих із дронів та супутників. Наприклад, GDPR вимагає, щоб обробка даних здійснювалася відповідно до принципів конфіденційності «за замовчуванням» (privacy by default) і «на етапі проєктування» (privacy by design). В Україні ці вимоги поки не інтегровані в національне законодавство, що створює ризики неправомірного використання інформації. Іншою важливою вимогою GDPR є забезпечення права на доступ, виправлення та видалення персональних даних, які зберігаються або обробляються. В Україні подібні права гарантуються, проте на практиці вони часто не дотримуються через недосконалість механізмів контролю та відсутність належної цифрової інфраструктури [70, с. 796–798; 71].

Технологічні досягнення у сфері моніторингу забезпечують швидкий доступ до інформації та допомагають розкривати злочини. Наприклад, дрони можуть здійснювати безперервний моніторинг місцевості, а супутники фіксувати зміни в ландшафті. Це особливо актуально в умовах транскордонної злочинності чи надзвичайних ситуацій [72].

Так, для приведення українського законодавства у відповідність до вимог GDPR потрібно:

- 1) розробити чіткі правила обробки даних, отриманих із дронів та супутників;
- 2) інтегрувати принципи конфіденційності «за замовчуванням» і «на етапі проєктування»;
- 3) створити ефективні механізми контролю за обробкою персональних даних.

Ці кроки сприятимуть захисту прав громадян, а також підвищенню ефективності правоохоронної діяльності в умовах цифрової трансформації [73].

Впровадження цих технологій вимагає вдосконалення нормативно-правової бази, сертифікації спеціалістів та інтеграції сучасних рішень у централізовані системи даних. Міжнародний досвід демонструє їхню ефективність у боротьбі з транскордонною злочинністю та екологічними порушеннями [73].

Отже, узагальнюючи викладене, можна запропонувати таку диференціацію напрямів правоохоронної діяльності: попередження правопорушень; виявлення правопорушень; припинення правопорушень; розкриття правопорушень; розслідування правопорушень; притягнення до юридичної відповідальності правопорушників; виконання заходів юридичної відповідальності. У правоохоронній діяльності за функціональним критерієм виділяється попереджувальний, охоронний (захисний), регулятивний і контрольньо-наглядовий напрями.

Правоохоронна діяльність за суб'єктно-об'єктним критерієм складається з таких напрямів: попередження правопорушень; охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності; оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність; контрольньо-наглядова діяльність; досудове розслідування в кримінальних справах та адміністративне провадження; правосуддя; виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів розслідування і прокурорів; надання правової допомоги. Підкреслимо, що правоохоронна діяльність як елемент сучасної демократичної соціальної правової держави та громадянського суспільства безпосередньо спрямована на охорону й захист прав, свобод і законних інтересів людини й громадянина, інтересів суспільства та держави, будучи водночас важливим засобом забезпечення їхньої реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гаруст Ю. В., Мельник В. І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект : монографія. Суми : Видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.

2. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) : Закон України від 7 лютого 2019 р. № 2680-VIII / Верховна Рада України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#Text> (дата звернення: 15.08.2025).

3. Альван А. Наукові підходи до системи понять «національна безпека»: міжнародно-правовий аспект. *Аспекти публічного управління*. 2020. № 7 (12). С. 70–77. URL : <https://doi.org/10.15421/151966> (дата звернення: 22.07.2025).

4. The National Security Act of 1947 – July 26, 1947 Public Law 253, 80th Congress; Chapter 343, 1st Session; S. 758.

5. Манжула А. А., Сокурєнко О. А Права людини і національна безпека як об'єкт правового захисту у контексті діяльності служби безпеки України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 227–229.

6. Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ України (відповідь на виклики XXI століття) / за ред. Ю. І. Римарєнка, Я. Ю. Кондратьєва. К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2003. 292 с.

7. Онопенко П. В. Правоохоронні функції української держави: зміст і реалізація : авторєф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. К., 2005. 18 с.

8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>

9. Архипова Є. О. Синергетичний вектор дослідження безпеки в сучасному суспільстві. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2014. Випуск 1. С. 3–9.

10. Лях В. В. Свобода самореалізації у контексті інформаційно-комунікативних процесів. *Мультиверсум. Філософський альманах* / гол. ред. В. В. Лях. 2008. Вип. 73, № 73. С. 3–26.

11. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти / І. Є. Марочкін, В. В. Афанасьєв, В. С. Бабкова та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової, О. М. Толочко. Х. : Право, 2000. 272 с.

12. Habermas J. Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. 8, durchgesehene Auflage. Frankfurt am Main : Suhrkamp Verlag, 2023. 704 S.

13. Копаков В. К. Деліберативне врядування: конституційна легітимність і межі інституціоналізації. *Наукові інновації та передові технології»* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2025. № 5 (45). С 1661–1673.

14. Гусєва В. О. Основні напрями регулювання діяльності правоохоронних органів України в умовах її реформування. С. 73–76. URL : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fd6d2909-3c8c-43d0-ba77352ce08bab7e/content>

15. Дубов Д. В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного су-перництва : монографія. К. : НІСД, 2014. 328 с.

16. Кузьменко І. Г. Організаційно-правові засади професійної підготовки управлінських кадрів поліції в країнах ЄС : дис. ... д-ра філос. : 081 «Право» / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 241 с. URL : http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/19771/1/dysert_kuzmenko_ih.pdf (дата звернення: 25.07.2025).

17. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О. А. Банчука. К. : Москаленко О.М., 2013. 588 с.

18. Божок С. Г. Деякі аспекти зарубіжного досвіду відбору та підготовки кадрів поліції. *Підготовка кадрів міліції (поліції): історія та сучасність* : матеріали міжвузівської науково-теоретичної конференції, м. Київ, 10 черв. 2011 р. Київ : НАВС, 2011. С. 110–112.

19. Геть В. Ф. Взаємодія національних спецслужб: досвід країн Європи. *Стан та перспективи реформування сектору безпеки і оборони* : матер. Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 24 листопада 2017 р. Київ, 2017. С. 107–108.

20. Макарчук В. В. Реформування системи правоохоронних органів України у сфері забезпечення Національної безпеки та оборони в контексті Євроінтеграції. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 4, ч. 2. С. 18–19.

21. Бандурка О. М. Проблеми реформування правоохоронної системи України. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. Харків. 2018. С. 18–19. URL : https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/30_11_2018/pdf/4.pdf

22. Білий В. І., Михальчук В. М. Основні напрями забезпечення національної безпеки держави. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 17. С. 92–98.

23. Правове регулювання національної безпеки : навчальний посібник / Боднарчук О. Г., Боднарчук О. І., Глух М. В., Гарбінська-Руденко А. В. ; Державний податковий університет. Ірпінь, 2024. 202, [20–21] с.

24. Кобзар О. Ф. Правоохоронна діяльність: теоретико-правовий аналіз. *Науковий вісник ДДУВС*. 2017. № 3. С. 8–15.

25. Зінченко В. М. Теоретико-правові засади діяльності правоохоронних органів в Україні. *Альманах права*. 2011. Вип. 2. С. 198–200.

26. Організація судових та правоохоронних органів : підручник / І. Є. Марочкін, Л. М. Москвич, П. М. Каркач та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна. Х. : Право, 2013. 448 с.

27. Дудченко О. Ю. Правоохоронна функція як одна з форм реалізації державної влади. *Правова позиція*. 2019. № 3 (24). С. 102–108.

28. Крегул Ю. І. Адміністративне право і процес : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2012. 223 с.

29. Дяченко В. І. Система правоохоронних органів : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2003. 320 с.

30. Гриценко В. Г. Функції правоохоронної системи України. *Публічне право*. 2015. № 1. С. 132–137.

31. Горелишев С. А., Бобков Ю. П., Побережний А. А. Структура та функції перспективної інформаційно-аналітичної системи внутрішніх військ. *Зб. наук. пр. Акад. внутр. військ МВС України*. 2012. № 1. С. 26–30.

32. Організація судових та правоохоронних органів : підручник для студентів юрид. спеціальностей вищих навч. закладів. / І. Є. Марочкін, Н. В. Сібільова, В. П. Тихий та ін. ; за ред. І. Є. Марочкіна, Н. В. Сібільової. Харків : ТОВ «Одіссей», 2007. 528 с.

33. Основні напрями діяльності правоохоронних органів щодо забезпечення економічної безпеки. URL : http://pidruchniki.com/12590605/ekonomika/osnovni_napryami_diyalnosti_pravoohoronnih_organiv_schodo_zabezpechennya_ekonomichnoyi_bezpeki

34. Денисюк С. Ф. Громадський контроль діяльності правоохоронних органів: реалії сьогодення. *Державне управління та місцеве самоврядування* : тези ІХ Міжнар. наук. конгресу, м. Харків, 26–27 березня 2009 р. Харків : Магістр, 2009. С. 66–67.

35. Фаріон-Мельник А., Яремко О. Правоохоронні органи: питання термінології та системи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. № 2 (22). С. 65–70.

36. Філіпенко А. С. Досвід організації діяльності правоохоронних органів в європейських державах. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2021. С. 208–213. URL : <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/255171/252268>

37. Про затвердження плану дій з реалізації Стратегії зовнішньополітичної діяльності України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.04.2023 № 327-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/327-2023-%D1%80/print> (дата звернення: 18.07.2025).

38. Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

39. Публікація підготовлена ЛІГА у партнерстві з Коаліцією Реанімаційний Пакет Реформ за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) у межах проєкту «Відповідальна та підзвітна політика в Україні» (U-RAP), що реалізується Національним Демократичним Інститутом.

40. Крапивін Є. Куди рухається реформа органів правопорядку? Зауваження до плану, затвердженого Президентом. 2023. 22 травня. URL : <https://pravo.org.ua/blogs/kudy-ruhayetsya-reforma-organiv-pravoporядku-zauvazhennya-do-planu-zatverdzhenogo-prezydentom/>

41. Правовий моніторинг як складова правотворчої та правозастосовної діяльності : монографія / за заг. ред. О. Кота, А. Б. Гриняка, Н. В. Міловської. Київ : Алерта, 2023. 268 с.

42. Звіт Національної поліції України про результати роботи у 2023 році. URL : <https://www.npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/richnizviti> (дата звернення: 07.03.2024).

43. Zimring F. E., Hawkins G. J. Deterrence: The Legal Threat in Crime Control. *American Journal of Sociology*. 1974. Vol. 79, Number 6.

44. Braga A. A., Weisburd D. L. The effects of focused deterrence strategies on crime: A systematic review and meta-analysis of the empirical evidence. *Journal of Research in Crime & Delinquency*. 2012. Vol. 49, Issue 3. P. 323–358.

45. Федчак І. А. Щодо розширення можливостей оперативно-розшукової профілактики через використання положень концепції цілеспрямованого стримування «перетягування важелів» «pulling levers» focused deterrence. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. С. 659–663.

46. Scott M. S. Focused deterrence of highrisk individuals. Strategies for policing innovation. Problem-oriented guides for police response guide. Series 13. 2017. 35 p. URL : https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/spi_focused_deterrence_pop_guide_final.pdf (дата звернення: 07.08.2025).

47. Kennedy D. Advocate: Old wine in new bottles: Policing and the lessons of pulling levers. *Police Innovation Contrasting Perspectives* / Cambridge University Press. 2006. P. 155–170.

48. Федчак І. А. Концептуальні основи та науково-практичні аспекти проактивних моделей правоохоронної діяльності : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 628 с.

49. Apel R., Nagin D. General Deterrence: A Review of Recent Evidence. *Crime and Public Policy*. 2011. New York : Oxford University Press. P. 411–436. URL : [https://www.public.asu.edu/~gasweete/crj524/readings/02-02%202011-Apel-Nagin%20\(general%20deterrence%20review\).pdf](https://www.public.asu.edu/~gasweete/crj524/readings/02-02%202011-Apel-Nagin%20(general%20deterrence%20review).pdf) (дата звернення: 07.03.2023).

50. Skogan W., Frydl K. Fairness and Effectiveness in Policing: The Evidence. Washington, DC : The National Academies Press, 2004. 427 p.

51. Параниця С. П. Правоохоронна діяльність у сфері економічної безпеки. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 1. С. 82–88.

52. Користін О. Є. Професійна освіта поліцейського: в якому напрямі рухатись. URL : <http://www.vestnik-ua.com/politika/item/3887-profesijna-osvita-politsejsk-ogov-yakomu-napryamku-rukhatys> (дата звернення: 14.07.2025).

53. Голодник Ю. М. Професійна підготовка правоохоронців як одна із найважливіших функцій держави. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2023. № 3. С. 256–260. URL : <http://journalapp.uzhnu.edu.ua/article/view/284720/278806>

54. Кваша О. С. Стилі управління в умовах глобалізації та воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2025. Випуск 03, частина 2. С. 110–115.

55. Танько А. Форми та методи підготовки працівників Національної поліції України до реалізації державної правоохоронної політики. *Господарство, підприємництво і право*. 2021. № 5. С. 107–115.

56. Курило В. І., Курило Л. І., Світличний О. П. Професійна діяльність як чинник формування культури особистості. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2019. № 3. С. 51–54.

57. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 4. Ст. 43.

58. Кондратенко В. М., Мігалатюк В. В. Адміністративно-правові засади забезпечення діяльності органів публічної влади у сфері інформаційної безпеки України. *Аналітично-порівняльне правознавство* : електронне наукове видання. 2025. Випуск 03, частина 2. С. 127–132.

59. Дручек О. В., Волуйко О. М., Вакаров В. В. Правоохоронна діяльність в умовах правового режиму воєнного стану в Україні: особливості реалізації. *Науковий вісник київського інституту Національної гвардії України*. 2024. № 1. С. 43–51.

60. Mac R., Hill K. Clearview AI settles suit and agrees to limit sales of facial recognition data-base. *NY Times*. 2022. URL : <https://www.nytimes.com/2022/05/09/technology/clearview-ai-suit.html>

61. Facial Recognition Goes to War. *NY Times*. 2022. URL : <https://www.nytimes.com/2022/04/07/technology/facialrecognition-ukraine-clearview.html>

62. Зачек О. І., Дмитрик Ю. І., Сеник В. В. Роль штучного інтелекту в підвищенні ефективності правоохоронної діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 3. С. 148–156.

63. Чигрина Г. Л. Допустимість використання штучного інтелекту у правоохоронній діяльності. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2024. № 2. С. 6–10.

64. Проект законодавчої резолюції Європейського Парламенту про пропозицію щодо регламенту Європейського Парламенту та Ради щодо встановлення гармонізованих правил щодо штучного інтелекту (Закон про штучний інтелект) та внесення змін до деяких законодавчих актів Союзу (COM(2021)0206 – C9-0146/2021 – 2021/0106(COD)) (Звичайна законодавча процедура: перше читання). URL : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0188_EN.html

65. Закон про штучний інтелект: євродепутати ухвалили знаковий закон. *Новини / Європейський Парламент*. URL : <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20240308IPR19015/artificial-intelligence-act-meps-adoptlandmark-law>

66. Satariano A. Europeans Take a Major Step Toward Regulating A.I. URL : <https://www.nytimes.com/2023/06/14/technology/europe-ai-regulation.html>

67. Шевчук В. М. Роль технологій штучного інтелекту у правоохоронній діяльності та забезпеченні безпеки та обороноздатності України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6/2024. С. 356–361.

68. Департамент комунікації МВС України / МВС України. URL : <https://mvs.gov.ua/press-center/news/kilkist-dtp-na-dorogah-ukrayini-znizilas-na6-u-porivnyanni-z-minulim-rokom-oleksii-bilosickii>

69. Conseil de l'Union européenne. Towards a European Strategy for the Development of Civil Applications of Remotely Piloted Aircraft Systems (RPAS), document de travail no 13438/12. 06.09.2012. URL : <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/12/st13/st13438.en12.pdf>

70. Кобець М. В. Поняття та правові підстави застосування безпілотних літальних апаратів у правоохоронних органах. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності* : матер. наук.-практ. конф., м. Хмельницький, 3 берез. 2017 р. / Нац. акад. держ. прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького. Хмельницький, 2017. С. 796–798.

71. Fischer A., Cartmell J., Frank L. Drones: A New Front in the Fight Between Government Interests and Privacy Concerns. *Defense Counsel Journal*. 2020. Vol. 84, № 4. URL : https://www.iadclaw.org/assets/1/19/Drones_-_A_New_Front_in_the_Fight_Between_Government_Interests_and_Privacy_Concerns.pdf?227

72. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 256 с.

73. Гусак А. П., Гусак Т. П. Перспективи використання дронів і супутникових даних у криміналістиці. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2025. Випуск 87: частина 4. С. 57–62.